

YO'LOVCHI TASHISH TRANSPORTIDA REINJINIRING INNOVATSIYALARINI JORIY ETISH

Nasirov Ilham Zarikirovich

t.f.n., prof.

Yo'lovchi tashish transporti tizimida reinjiniring innovatsiyalarni yaratish zaruriyati sohada raqobatni rivojlanishi, shaxarlarda axolining xarakatlanishini qiyinlashuvi, shaxarlarda avtoturargoxlar uchun joy ajratish, trasport vositalari bilan axolini ta'minlanganlik darajasini oshib borishi kabi omillarning ta'sirida yuzaga chiqmoqda. Transport reinjiniringi sohasida innovasion texnologiyalarsiz yo'lovchilar harakatini optimallashtirish, xizmatlar sifatini va madaniyatini oshirish va xizmat turlarini kengaytirish bo'yicha jiddiy o'zgarishlarni amalga oshirib bo'lmaydi. Bu esa innovasion reinjiniring texnologiyalari borasida to'plangan ilmiy tajribalar va mavjud salohiyatni yo'lovchi tashish transport tizimlariga bevosita qo'llash, uning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini yangicha yondashuv asosida tadqiq etishni taqozo etadi [1-4].

Ilmiy adabiyotlar sharhlari innovatsiyalarni korxonaning raqobat bo'yicha ustunligiga, iste'molchilar va raqobatchilar yo'nalishiga[3], biznes strategiyalariga va reinjiniring imkoniyatlariga bog'liqligi asoslandi. Reinjiniringning asosiy vazifalari ko'proq reinjiniring faoliyati samaradorligini oshirishga, sotishni ko'paytirishga va raqobatda ustunlikni ta'minlashga qaratiladi [5,6].

Reinjiniring innovatsiyalarini boshqaradigan omillarni o'rganishga bag'ishlangan ilmiy adabiyotlarda asosan ilmiy tadqiqotlarni rivojlanishiga, texnologik imkoniyatlarga, ilmiy tadqiqot bo'yicha axborotlar olish kabi omillarga ko'proq tayaniladi[7,8]. Shuning bilan birga, texnologik va tovar innovatsiyalarini amalga oshirish natijasida reinjiniring innovatsiyalari shakllishi nazariyalarida asoslangan.

Bu borada mamlakatimiz va xorijiy olimlar tomonidan keng izlanishlar olib borilmoqda. Mazkur masala bo'yicha ilmiy tadqiqot olib borgan xorijlik olim A.Ibrayeva, J.Figuveiralalar o'z tadqiqotlarida iste'molchilarga transport yo'nalishlari bo'yicha axborotni o'z vaqtida olish imkonini beruvchi tizimni yaratishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar olib brogan [9]. Tadqiqotda axolining barcha qatlamlari uchun transport yo'nalishlari bo'yicha axborot olish imkoniyatlarini yaratilishi esa, yo'lovchi tashish trasporti xizmatlarini samaradorligini ta'minlashi asoslangan.

Yo'lovchi tashish transportida reinjiniring innovatsiyalarini joriy etish va uni shakllanishiga axborot kommunikatsiya texnologiyalarining ta'sirini Geyerlings H.

tadqiqotlarida ko'rib chiqilgan bo'lib, iste'molchilarning sayoxatlar, kutilmagan kechikishlar, safar oldi va safar davomiyligi bo'yicha olinadigan axborotlar jamoat transporti sohasida innovatsiyalarni shakllanishining asosiy omillari ekanligini asoslangan [10].

Transport tizimida innovasion to'lov tizimlarini joriy etish va uning samaradorlik masalalari bo'yicha ilk tadqiqotlar Helmreich va Leisslar tomonidan amalga oshirilgan bo'lib, ular sayyoxlar va sayoxatchilarning chiptalarga masofadan to'lov tizimlarini amalga oshirishning samaradorlik jixatlarini o'rgangan [11]. Asosiy e'tibor naqd pulsiz chipta tizimi hisoblangan Smart kartalarni joriy etish undagi balans, tranzaksiyalar tarixi va foydalanuvchi profili funksional xususiyatlarini metodologik jixatlarini asoslashgan. Ma'lumki bugungi kunda Smart-kartalardan foydalanish tobora ko'payib bormoqda. Smart-kartalar avtotransport yo'nalishi bo'yicha ko'rsatmalar, haydovchilar ma'lumotlari va transport vositalarining tiqilib qolishi, jamoat transportiga yo'l xaqini to'lash kabi ilovalar uchun qulay foydalanish tizimi xisoblanadi.

Transport tizimida innovasion reinjining texnologiyalarini rivojlanishi va davlatning tartibga solish mexanizmlari Zvanveld va boshqa olimlarning tadqiqotlarida ko'rib o'tilgan[12]. Tadqiqotchi fikricha texnologik rivojlanish bilan bir qatorda, institutsional va tashkiliy rivojlanish ham jamoat transportida reinjining innovatsiyalarini shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Yo'lovchi tashish transport xizmatlarida mijozlar o'zaro ishtirokchi bo'lganligi sababli, ushbu tizimda innovatsiyalar eng muxim jixat ekanligi Sundbo va Galloujlar tadqiqotlarida asoslangan bo'lib, ularning fikricha reinjining innovatsiyalari mijozlar, raqobatchilar, davlat

Mamlakatimiz olimlaridan M.A.Ikramov, Ya.K.Qorriyeva, M.Irisbekova, M.Ravshanov, T. Qodirovlar avtomobil transport tizimida reinjining faoliyatini tashkil etish, boshqarish hamda tarmoqni innovasion rivojlantirishga bag'ishlangan tadqiqotlar olib borilgan[5,13-15]. Transport tizimida innovasion reinjining faoliyatini takomillashtirishning metodologik jixatlari A.Qaxxorov[16] ilmiy tadqiqotlarida ko'rib o'tilgan. Unda transport tizimida innovatsiyaon reinjining texnologiyalaridan foydalanish muammolari o'rganilgan bo'lib, tadqiqotning asosiy ob'yekti sifatida yuk tashish transporti sohasida innovasion reinjiningdan foydalanish bo'yicha takliflar tayyorlangan.

Tadqiqotlar natijalaridan ma'lum bo'lmoqdaki yo'lovchi tashish transport tizimini innovasion reinjining texnologiyalaridan foydalanish, innovasion reinjining faoliyatini kengaytirishning istiqbollari va samaradorlikni baholashning

ilmiy-uslubiy asoslari kabi masalalar xorijiy hamda respublikamiz iqtisodiy adabiyotlarida yetarlicha yoritilmagan.

Respublikamizda reinjining sohasidagi innovatsiyalarni yaratishda ham oxirgi o'n yillikda sezilarli darajada ishlar amalga oshirildi. Respublikamizda ham transport sohasida innovatsiyalarni joriy etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Jumladan, iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida 2017 yilda jami 2046 ta innovatsiyalar amalga oshirilgan bo'lib, natijada 15 trl.so'mdan ortiq innovasion mahsulotlarni yaratishga erishilgan. Transportda tashish va saqlash sohasida esa 2017 yilda 23 ta innovatsiyalar amalga oshirilgan va ularning jami yaratilgan innovatsiyalardagi ulushi 3,3 foizni tashkil qilgan. E'tiborlisi, 2015-2017 yillar davomida transportda tashish va saqlash sohasida atiga 3 ta reinjining innovatsiyalari amalga oshirilgan xolos [17-20].

Respublikamizda yaratilayotgan innovasion ishlanmalar tarkibi bo'yicha taxlil qiladigan bo'lsak, texnologik va tashkiliy innovatsiyalarga nisbatan reinjining innovatsiyalari hajmi yetarli darajada emas, shuningdek reinjiningdagi innovasion ishlanmalarni korxonalar soniga nisbatan oladigan bo'lsak ijobiy baho bera olmaymiz.

Ma'lumki, jahon mamlakatlari yo'lovchi tashish transport xizmatlari bozorida o'zaro munosbatlarga asoslangan reinjining tamoyillaridan foydalangan xolda mijozlarga yo'naltirilgan yondashuvga o'tish, yangi biznes modellari va innovatsiyalarga e'tibor berish tendentsiyasilari kuzatilmoqda [17-24]. Jumladan, Yevropa Ittifoqining Garizon-2020 konsepsiyasi doirasida amalga oshirilayotgan CIPTEC (Collective Innovation forumiPublic Transport in Europeyan Citiyes) loyixasining "Smart, Gryeyen and Intyegratyed Transport" dasturida asosiy e'tibor yo'lovchilarni jamoat transportidan foydalanish ko'lamini kengaytirishga qaratilgan [25-29].

CIPTEC dasturing asosiy yo'nalishlari quyidagilar hisoblanadi:

- reinjining (mijozlarni aniqlash, reinjining tadqiqotlari, iste'molchilar intellekti)
- iste'molchilar xulq-atvori (ilg'or motivatsion tadqiqotlar, iste'molchilar xulq-atvorini o'rganish va boshqalar);
- innovatsiyalar (krodsourcing, jamoaviy intellekt, g'oyalarni hamkorikda yaratish (co-creation), biznes va ijtimoiy uyg'unlik konsepsiyalari asosidagi innovatsiyalar);
- rivojlanish (ijtimoiy-iqtisodiy, texnologik va ijtimoiy-axloqiy va boshqarish);

Jamoat transporti sohasida faoliyat yurituvchi korxonalar rivojlanishning innavasion yechimlarni ishlab chiqarishda bir qator qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar, bu esa ko'pincha davlat xizmatlarida innovatsiyalarni rivojlantirish

uchun rag'batning yo'qligi, shu qatorda transport sohada kichik tadbirkorlik ishtirokchilarning yuqoriligidir [30-32].

Fikrimizcha, respublika transport tizimida reinjining innovatsiyalarini amalga oshirish qiyin kechayotgan bir vaqtda, ushbu innovatsiyalarni amalga oshirishga motiv beruvchi omillarni aniqlash zarur hisoblanadi. Shunga asosan xalqaro nufuzli ilmiy ba'zalar xisoblangan SciencyeDiryect ma'lumotlar bazasida 1594 ta maqolani, Wyebof Knowlyedgye ma'lumotlar bazasida 96 ta va boshqa turli ma'lumotlar bazalarida shu sohaga daxldor 26 ta maqolalarni qidiruv tizimlari orqali topishga imkon berdi. Jami to'plamdan biz turli nomutanosib me'zonlar va bir xil maqolalarni chiqarib tashlagan holda tanlanma sifatida 94 ta ilmiy maqolalar erkin tanlash asosida ajratib olindi (SciencyeDiryect ma'lumotlar bazasidan 67 ta, Wyebof Knowlyedgye-dan 18 ta va boshqa turli ma'lumotlar bazalaridan 9 ta). Maqolalar ma'lumotlar bazasi bo'yicha yo'lovchi tashish transportida innovatsiyalarni amalga oshirishni motivatsiya omillariga ko'ra 2-jadvalda keltirilgan tasniflash amalga oshirildi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Murodjon o'g'li, E. B., & Farhod o'g'li, I. S. (2023). SHAHAR YO'LLARINI JIHOZLASHDA ME'YORIY TALABLARGA MOSLIGINI O'RGANISH VA TAVSIYALAR ISHLAB CHIQISH. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 47-50.
2. Murodjon o'g'li, E. B. (2024). INSONIYAT VA JAMIYAT RIVOJLANISHIDA ILM, FANNING AXAMIYATI. *TADQIQOTLAR*, 29(2), 105-108.
3. Murodjon o'g'li, E. B. (2023). O'ZBEKISTONDA TRANSPORT SEKTORINING ZAMONAVIY XOLATI VA UNING RIVOJLANISH DARAJASI. *Scientific Impulse*, 2(15), 904-911.
4. Murodjon o'g'li, E. B., Kazimjanovna, V. M., & Abduraxmonovna, Y. N. (2023). Patentlash malumotlarini tayyorlash va patetlashga izlash ishlarini olib borish. *Oriental Journal of Academic and Multidisciplinary Research*, 1(3), 243-248.
5. Murodjon o'g'li, E. B., Hayrullo o'g'li, A. Z., & Hayrullo o'g'li, Z. A. (2023). LOGISTIKA SOHASIDA AVTOMOBIL TRANSPORTIDANFOYDALANISH SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH. *THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD*, 3(3), 86-90.
6. Gaffarov Makhammatzokir Toshtemirovich , Nasirov Ilham Zakirovich , Sobirova Tursunoy Abdipatto kizi , Hakimov Mavlonbek Solijon ugli. (2023).

Recovery Of Fines From Drivers Of Foreign Vehicles. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 3589–3591. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.446>.

7. Nasirov Ilkham Zakirovich- Ph.D., Gaffarov Mukhammadzokir Toshtemirovich , Doctoral Student. (2023). Consequences Of Complete And Undercombustion Of Fuel. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 3597–3603. <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.448>.

8. Malokhatkhon Karimovna KOSIMOVA, Davlatkhon Karimovna MUQIMOVA, Ilham Zakirovich NASIROV, Bahodirjon Zakirovich NOSIROV. WELDING MATERIALS USED IN THE RECOVERY OF CORRODED DETAILS IN THE CONTACT WELDING METHOD// *Eur. Chem. Bull.* 2023, 12(5), 1657-1662. DOI: <https://doi.org/10.47750/pnr.2023.14.03.446>. <https://eurchembull.com/uploads/paper/5aa8cc7f80ab74316113aca9aab7cb42.pdf>.

9. NASIROV ILXAM ZAKIROVICH, NURDINOV MURODALI ALIJONOVICH, GAFFAROV MUKHAMMADZOKIR TOSHTEMIROVICH, XAYDAROV MURODJON AKBARALIYEVICH, TO'RABOYEV HOLMUROD RUSTAMJON O'G'LI. CONDUCTING LESSONS IN INVENTIVE METHODS// The Seybold Report- Seybold Publication, Box 644, 428 E. Baltimor Ave. Media, PA 19063. 227-234 p. <https://www.seyboldreport.org/issues>

10. Nasirov Ilham Zakirovich, Nurdinov Murodali Alijonovich, Nosirov Bahodirjon, Kuzibolaeva Dilnoza Tukhtasinovna, Obidzhonova Gulizebo Shukhratbek kizi. EFFECT OF SYNTHESIS GAS SUPPLY ON ENGINE PERFORMANCE// MSW MANAGEMENT -Multidisciplinary, Scientific Work and Management Journal. ISSN: 1053-7899, Vol. 33 Issue 2, December – 2023, Pages: 125-132. <https://mswmanagementj.com/index.php/home/article/view/50>

11. Qudbiyev, N. T., Qudbiyeva, G. A. Q., & Abduraximov, B. U. O. (2022). LOGISTIKADA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA ULARDAN FOYDALANISHNING DOLZARBLIGI. *Scientific progress*, 3(1), 133-142.

12. Tohirovich, Q. N. (2021). XALQARO MOLIVAVIY HISOB STANDARTLARIGA O 'TISH DOLZARBLIGI. *Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali*, 1(2), 56-64.

13. O'G'Li, R. U. R., Tohirovich, Q. N., & O'G'Li, Q. N. A. (2021). BILVOSITA SOLIQLARNING SOLIQ TIZIMIDAGI TUTGAN O'RNINI VA AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(10), 719-723.

14. Shaxrinoz Avazxonovna Kurbonova (2021). MAHSULOT TANNARXI HISOBIGA OLISHDA BOSHQARUV HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI. *Scientific progress*, 2 (8), 603-607.

15. Rahmatullo Rafuqjon o'g'li Rahimov (2022). Avtomobil transportida tashuv ishlarini amalga oshirishda harakat xavfsizligini ta'minlash uslublarini takomillashtirish yo'llari. ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ, 750-754.

16. MUMINOVICH, S. A., & ZAKIROVICH, N. I. (2022). PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MULTIMODAL TRANSPORTATION TECHNOLOGY. *Saybold Report (TSRJ): Saybold Publications, Box, 644(428)*, 468-475.

17. Насиров, И. З. Солиев Бобуржон Абдираим Коулс.(2022). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ADAS ДЛЯ ПОМОЩИ ВОДИТЕЛЯМ. *Американский журнал междисциплинарных исследований и разработок*, 5, 94-105.

18. Насиров, И. З., & Гаффаров, М. Т. (2021). ЭЛЕКТРОННАЯ СИСТЕМА ПЛАТЕЖЕЙ В АВТОБУСАХ. *Естественнонаучный журнал «Точная наука*, 117, 2-5.

19. Nasirov Ilxam Zakirovich, & Akromjonova Sayyoraxon Baxtiyor qizi. (2023). YO'L BOSHQARUVINI INTELLEKTUAL AXBOROT TIZIMLARI ASOSIDA AVTOMATLASHTIRISH . *Journal of New Century Innovations*, 21(4), 122–127. Retrieved from <http://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/3070>

20. Саидкамоллов Исломжон Рахматулло угли и Насиров Ильхам Закирович. (2022). МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ВЫБОРА ОПТИМАЛЬНОГО ТИПА ПОДВИЖНОГО СОСТАВА ДЛЯ ПЕРЕВОЗКИ ЛЕКАРСТВ ДО ПОТРЕБИТЕЛЯ. *Всемирный бюллетень социальных наук*, 17, 176–186. Получено с <https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/1876>.

21. Xaydarov Murodjon Akbaralievich, Nasirov Ilxam Zakirovich. ANDIJON SHAHRIDA AHOLI YUKLARINI LOGISTIK TASHISHNI TASHKIL ETISH //PEDAGOG RESPUBLIKA ILMIY JURNALI. 7 – TOM 2 – SON / 2024 - YIL / 15 – FEVRAL, 223-231 b.

22. Организация пассажирских перевозок в городе Андижане с учетом экологического фактора. (2024). *Инновации: Международный междисциплинарный журнал прикладных технологий (2995-486X)*, 2 (1), 4-7. <https://multijournals.org/index.php/innovative/article/view/361>

23. To'raboyev Holmurod Rustamjon o'g'li. (2023). ANDIJON VILOYATIDAN O'TUVCHI XALQARO AVTOMOBIL YO'LLARIDA TRANSPORTLARNING O'TUVCHANLIGINI OSHIRISH HAMDA XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH. *Journal of Universal Science Research*, 1(11), 237–242. Retrieved from <https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/view/2672>

24. Хомидов Анварбек Аҳмаджон ўғли, & Шодмонов Сайидбек Абдувайитович. (2022). ДАТЧИКИ ТЕМПЕРАТУРЫ. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 62–66. Retrieved from <http://www.ejird.journalspark.org/index.php/ejird/article/view/65>

25. Шодмонов С. А., Ортиқов С. С., Abdiraxmonov R.A International journal for innovative Engineering and Management Research Хиндистон Hyderabad 2021 THE RESULTS OF LOBORATORY STUDIES CONDUCTED TO DEVELOP THE TECHNOLOGIY OF RESTOROTION OF SHAFTS March-2021, Volume 10, Issue 03, Pages: 402-404 <https://ijiemr.org/downloads/Volume-10/ISSUE-3 3 0.33 ball>

26. Shodmonov, S. A. (2022). GLOBAL ELEKTR AVTOMOBILLARINI ISHLAB CHIQISH VA ELEKTR MASHINA ASOSLARI.

27. Shodmonov Sayidbek Abduvayitovich, Abbasov Saidolimxon Jaloliddin o'g'li, & Xomidov Anvarbek Axmadjon o'g'li. (2022). RESPUBLIKAMIZDA YUKLARNI TASHISHDA LOGISTIK XIZMATLARNI QO'SHNI RESPUBLIKALARDAN OLIB CHIQISH VA RIVOJLANTIRISH OMILLARI . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 9(1), 83–90. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/new/article/view/1970>

28. Shodmonov Sayidbek Abduvayitovich, Nasirov Ixam Zakirovich. ISTE'MOLCHILARNI MODDIY RESURSLAR BILAN OQILONA TA'MINLASHNI TASHKIL ETISH// BIOLOGIYA VA KIMYO FANLARI ILMIY JURNALI, 23 YANVAR / 2024 YIL / 2 – SON, 37-44 б.

29. Turabayev, K. (2023, October). ANDIJAN CITY PUBLIC TRANSPORT TO PROVIDE PRIORITY OF MOVEMENT. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 20, pp. 34-36). <https://aidlix.org/index.php/us/article/download/151/150>

30. L.Y.Bakirov M.A.Nurdinov “Avtomobillarda xalqaro yuk tashish qoidalari”. T. 2021 370 bet.

31. Nurdinov M., G'anijonov M., Abdupattoyev B. CARGO ON INTERNATIONAL HIGHWAYS REST AREAS FOR CARS //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – S. 302-308.

32. Muqimova D., Nurdinov M. COMPLIANCE WITH RESPONSIBILITY AND WORK REGIMES OF DRIVERS IN LEGAL REGULATORY DOCUMENTS DUE TO ACCIDENTS IN THE TRANSPORTATION OF INTERNATIONAL GOODS BY TRUCKS //Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – S. 15-25.

